

pjesnička narav obaju tekstova dopušta da se ponekad spomenuta vlastita imena shvate istodobno i metaforički i nemetaforički. Stoga su iz popisa isključena samo ona mjesta kad je sigurno da se radi samo o nemetaforičkoj upotrebi. S obzirom na to da je Lukanov ep kraći (8060 stihova: 9896), da bismo dobili pravu sliku, morali bismo sve podatke koji se odnose na Lukanov ep uvećati za 20%.

9 „Priča se da je ova rijeka bila prva koja je svoje obale zasjenila vijencem topola...”

10 „Gdje priča pokazuje staru Ehionovu Tebu...”

11 „Zavidnik je onaj koji vremenom starini oduzima priču, onaj koji pjesnike poziva na istinu...”

12 U Vergilija to su slijedeća mjesta: **Phoebus** 1,329; 2,114; 2,319; 3,80; 3,99; 3,101; 3,143; 3,188; 3,251; 3,359; 3,371; 3,474; 4,58; 6,18; 6,35; 6,56; 6,69; 6,70; 6,77; 6,347; 6,628; 6,662; 7,62; 8,720; 9,661; 10,316; 10,537; 11,794; 12,391; 12,402; **Bacchus** 1,734; 4,302; 7,385; 7,389; 7,405; 7,580; 11,737; **Ceres** 2,714; 2,742; 4,58; 6,484; **Nereus** 2,419; 8,383; 10,764. U Lukana: **Phoebus** 1,677; 1,681; 1,694; 3,206; 5,70; 5,73; 5,136; 5,152; 5,156; 5,174; 5,187; 5,223; 6,368; **Bacchus** 1,65; **Ceres** 4,412; 6,742.

13 Jedan od primjera pripovjedačeva kolebanja na području koje nije neposrednim predmetom našeg interesa jest njegov nedosljedan stav prema prirodnoznanstvenoj problematici. U prvom pjevanju posprdno odbija mogućnost da objasni fenomen plime (1,417–419); u devetom pjevanju nije nesklon da pruži objašnjenje za kužnost libijskog podneblja, ali tvrdi da ne posjeduje toliko znanja (9,622); u desetom pjevanju svećenik Akorej, koji je kao pripovjedač, dakako, u potpunoj „vlasti” autorskog pripovjedača, nadugo i naširoko objašnjava Cezaru tajnu Nilovih izvora (10,194–331).

prijevod

PLATONOV KLITOFONT

O Klitofontu Aristonimovu, Atenjaninu, imamo iz antike samo oskudne podatke. Spominju ga Aristotel (*Ustav atenski*, 29, 3), Platon (*Država*, 340a) i Aristofan (*Žabe*, 967). Prema tim svjedočenjima bavio se politikom i bio je pristaša sofistčkog obrazovanja.

Iako se *Klitofont* navodi u korpusu Platonovih djela, kritika ovaj dijalog smatra pseudoplatonovskim.

Tekst je preuzet iz Burnetova izdanja (Oxford 1902; više puta reprintirano).

ΚΛΕΙΤΟΦΩΝ

ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΚΛΕΙΤΟΦΩΝ

ΣΩ. Κλειτοφῶντα τὸν Ἀριστωνύμου τις ἡμῶν διηγείτο ἐναγχος, ὅτι Λυσία διαλεγόμενος τὰς μὲν μετὰ Σωκράτους διατριβὰς ψέγοι, τὴν Θρασυμάχου δὲ συνοσίαν ὑπερπαίνοι.

ΚΛΕΙ. Ὅστις, ὦ Σώκρατες, οὐκ ὀρθῶς ἀπεμνημόνευέ σοι τοὺς ἐμοὶ περὶ σοῦ γενομένους λόγους πρὸς Λυσίαν· τὰ μὲν γὰρ ἔγωγε οὐκ ἐπήνουν σε, τὰ δὲ καὶ ἐπήνουν. ἐπεὶ δὲ δῆλος εἶ μεμφόμενος μὲν μοι, προσποιούμενος δὲ μηδὲν φροντίζω, ἥδιστ' ἂν σοι διεξέλθοιμι αὐτοὺς αὐτὸς, ἐπειδὴ καὶ μόνω τυγχάνομεν ὄντε, ἵνα ἡττὸν με ἡγήη πρὸς σέ φαίλωσ ἔχειν. νῦν γὰρ ἴσως οὐκ ὀρθῶς ἀκήκοας, ὥστε φαίη πρὸς ἐμέ ἔχειν τραχυτέρως τοῦ δέοντος· εἰ δὲ μοι δίδως παρρησίαν, ἥδιστα ἂν δεξαίμην καὶ ἐθέλω λέγειν.

ΣΩ. Ἄλλ' αἰσχρὸν μὴ σοῦ γε ὠφελεῖν με προθυμουμένου μὴ ὑπομένειν· δῆλον γὰρ ὡς γνούς θηρ χείρων εἰμὶ καὶ βελτίων, τὰ μὲν ἀσκήσω καὶ διώξομαι, τὰ δὲ φεύξομαι κατὰ κράτος.

72

ΚΛΕΙ. Ἀκούεις ἂν. ἐγὼ γὰρ, ὦ Σώκρατες, σοὶ συγγιγνόμενος πολλάκις ἐξεπλητόμην ἀκούων, καὶ μοι ἐδόκεισ παρά τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους κάλλιστα λέγειν, ὅποτε ἐπιτιμῶν τοῖς ἀνθρώποις, ὥσπερ ἐπὶ μηχανῆς τραγικῆς θεός, ὑμεις λέγων· “Ποῖ φέρεσθε, ὦνθρωποι; καὶ ἀγνοεῖτε οὐδὲν τῶν δεόντων πράττοντες, οἷτινες χρημάτων μὲν περὶ τὴν πᾶσαν σπουδὴν ἔχετε ὅπως ὑμῶν ἔσται, τῶν δ' ὑέων οἷς ταῦτα παραδώσετε ὅπως ἐπιστήσονται χρῆσθαι δικαίως τούτοις, οὔτε διδασκάλους αὐτοῖς εὐρίσκετε τῆς δικαιοσύνης, εἴπερ μαθητὸν — εἰ δὲ μελετητὸν τε καὶ ἀσκητὸν, οἷτινες ἐξασκήσουσιν καὶ ἐκμελετήσουσιν ἱκανῶς — οὐδέ γ' ἔτι πρότερον ὑμᾶς αὐτοὺς οὕτως ἐθεραπεύσατε. ἀλλ' ὄρωντες γράμματα καὶ μουσικὴν καὶ γυμναστικὴν ὑμᾶς τε αὐτοὺς καὶ τοὺς παῖδας ὑμῶν ἱκανῶς μεμαθηκότας — ἃ δὲ παιδείαν ἀρετῆς εἶναι τελείαν ἡγεῖσθε — κἀπειτα οὐδὲν ἡττον κακοὺς γιγνομένους περὶ τὰ χρήματα, πῶς οὐ καταφρονεῖτε τῆς νῦν παιδείας οὐδέ ζητεῖτε οἷτινες ὑμᾶς παύσουσι ταύτης τῆς ἀμουσίας; καίτοι διὰ γε ταύτην τὴν πλημμέλειαν καὶ ῥαθυμίαν, ἀλλ' οὐ διὰ τὴν ἐν τῷ ποδὶ πρὸς τὴν λύραν ἀμετρίαν, καὶ ἀδελφὸς ἀδελφῷ καὶ πόλεις πόλεωσ ἀμέτρως καὶ ἀναρμόστως προσφερόμεναι στασιάζουσι καὶ πολεμοῦντες τὰ ἔσχατα δρώσωσιν καὶ πάσχουσιν. ὑμεῖς δὲ φατε οὐ δι' ἀπαιδευσίαν οὐδέ δι' ἄγνοιαν ἀλλ' ἐκόντας τοὺς ἀδίκους ἀδίκους εἶναι, πάλιν δ' αὐτὸν τολμᾶτε λέγειν ὡς αἰσχρὸν καὶ θεομισές ἡ ἀδικία· πῶς οὖν δὴ τις τό γε τοιοῦτον κακὸν ἐκὼν αἰροῖτ' ἂν; Ἦττων δὲ ἂν ἢ, φατέ, τῶν ἡδονῶν. οὐκοῦν καὶ τοῦτο ἀκούσιον, εἴπερ τὸ νικᾶν ἐκούσιον; ὥστε ἐκ παντὸς τρόπου τό γε ἀδικεῖν ἀκούσιον ὃ λόγος αἰρεῖ, καὶ δεῖν ἐπιμέλειαν τῆς νῦν πλείω ποιεῖσθαι πάντ' ἀνδρα ἰδίᾳ θ' ἅμα καὶ δημοσίᾳ συμπάσας τὰς πόλεις.”

Ταῦτ' οὖν, ὦ Σώκρατες, ἐγὼ ὅταν ἀκούω σοῦ θαμὰ λέγοντος, καὶ μάλα ἄγαμαι καὶ θαυμαστῶς ὡς ἐπαυῶ. καὶ ὅπταν αὐτὸς φῆς τὸ ἐφεξῆς τοῦτω, τοὺς ἀσκούοντας

KLITOFONT

Sokrat Klitofont

Sokrat: Netko nam je nedavno pripovijedao da je Klitofont Aristonimov, razgovarajući se s Lizijom, kudio raspravljanja sa Sokratom, a prekomjerno hvalio drugovanje s Trazimahom.

Klitofont: Tko god to bio, Sokrate, nije ti točno prenio razgovor koji sam o tebi vodio s Lizijom, jer ja te dijelom nisam hvalio, a dijelom i jesam. A budući da je očito da mi predbacuješ, premda se gradiš da te to ništa ne zanima, najradije bih ti to sam razložio, kad smo već slučajno sami, da manje misliš da imam zle namjere prema tebi. Jer vjerojatno nisi čuo istinu tako da si prema meni stroži nego što je potrebno. No ako mi dopuštaš da govorim slobodno, vrlo bih rado pristao i voljan sam govoriti.

Sokrat: Ružno bi zaista bilo kad ne bih slušao tebe koji mi želiš koristiti. Očito je naime da ću, kad uvidim gdje sam lošiji a gdje bolji, ono prvo svom silom izbje-gavati, a oko ovoga drugoga nastojati i za time težiti.

Klitofont: Slušaj dakle! Ja sam se naime, Sokrate, družeći se s tobom često znao začuditi slušajući te, i činilo mi se da ti mimo druge ljude najljepše govoriš onda kad, koreći ljude, kao u tragediji bog sa sprave zбореći uzvikuješ: „Kamo srljate, ljudi? Niste svjesni da ne radite ništa od onoga što treba kad svu revnost pokazujete oko stjecanja novca, a za sinove se, kojima ga kanite ostaviti da se njime služe kako valja, ne brinete niti im nalazite učitelje pravednosti, ako se ona baš može naučiti; a ako se na nju može naviknuti i uvježbati je, ne nalazite one koji će ih u njoj dovoljno uvježbati i naviknuti, niti ste se još prije sami za sebe tako pobrinuli. Nego kad već vidite da ste vi sami i vaši sinovi dovoljno poučeni u pisanju i čitanju, muzici i u tjelovježbi — a što smatrate dovoljnim odgojem u vrlini — i kad zatim vidite da oni nisu ništa manje iskvareni, kad je riječ o stjecanju imetka, kako da ne prezirete sadašnji odgoj i da ne tražite one koji će vas riješiti te neobrazovanosti. Pa ipak upravo zbog te pogreške i lakoumnosti, a ne zbog nerazmjera stope u lirskoj pjesmi, brat je u zavadi s bratom i država s državom, i postupaju bez mjere i sklada i ratujući čine i trpe krajnosti. A vi tvrdite da nepravedni nisu nepravedni zbog neodgojenosti niti zbog neznanja, nego svojevoljno, a s druge se strane opet usuđujete govoriti kako je nepravda sramotna i mrska bogovima. Kako bi, dakle, netko svojevoljno izabirao takvo zlo? Svatko-je, kažete, podložan nasladama. Ali nije li i to protiv volje, ako je već pobjeđivanje svojevoljno? Tako razum na svaki način uči da se nepravda ne čini svojevoljno i da se svaki čovjek, privatno i javno, i sve države moraju oko toga trsiti više nego sada.”

73

Kad te god, dakle, Sokrate, slušam kako to često govoriš, veoma ti se divim i silno odobravam. I kad opet govoriš ono što dolazi iza toga, kako oni koji vježbaju tijelo

μὲν τὰ σώματα, τῆς δὲ ψυχῆς ἡμεληκότας ἕτερόν τι πράττειν τοιοῦτον, τοῦ μὲν ἄρξοντος ἀμελεῖν, περὶ δὲ τὸ ἀρξόμενον ἐσπουδακέναι. καὶ ὅταν λέγῃς ὡς ὅτι τις μὴ ἐπίσταται χρῆσθαι, κρεῖττον ἔαν τὴν τοῦτου χρῆσιν· εἰ δὲ τις μὴ ἐπίσταται ὀφθαλμοῖς χρῆσθαι μηδὲ ὡσὶν μηδὲ σύμπαντι τῷ σώματι, τούτῳ μῆτε ἀκούει μὴ ὄραν μὴ ἄλλην χρεῖαν μηδεμίαν χρῆσθαι τῷ σώματι κρεῖττον ἢ ὁπποῦν χρῆσθαι. καὶ δὴ καὶ περὶ τέχνην ὡσαύτως· ὅστις γὰρ δὴ μὴ ἐπίσταται τῇ ἑαυτοῦ λύρα χρῆσθαι, δῆλον ὡς οὐδὲ τῇ τοῦ γείτονος, οὐδὲ ὅστις μὴ τῇ τῶν ἄλλων, οὐδὲ τῇ ἑαυτοῦ, οὐδὲ ἄλλῳ τῶν ὀργάνων οὐδὲ κτημάτων οὐδενί. καὶ τελευτᾶ δὴ καλῶς ὁ λόγος οὗτός σοι, ὡς ὅστις ψυχῇ μὴ ἐπίσταται χρῆσθαι, τούτῳ τὸ ἄγειν ἡσυχίαν τῇ ψυχῇ καὶ μὴ ζῆν κρεῖττον ἢ ζῆν πράττοντι καθ' αὐτόν· εἰ δὲ τις ἀνάγκη ζῆν εἴη, δούλω ἄμεινον ἢ ἐλευθέρῳ διάγειν τῷ τοιοῦτῳ τὸν βίον ἐστὶν ἄρα, καθάπερ πλοίου παραδόντι τὰ πηδάλια τῆς διανοίας ἄλλῳ, τῷ μαθόντι τὴν τῶν ἀνθρώπων κυβερνητικὴν, ἣν δὴ σὺ πολιτικὴν, ὡς Σώκρατες, ἐπονομάζεις πολλάκις, τὴν αὐτὴν δὴ ταύτην δικαστικὴν τε καὶ δικαιοσύνην ὡς ἔστιν λέγων. τούτοις δὲ τοῖς λόγοις καὶ ἑτέροις τοιοῦτοις παμπολλοῖς καὶ παγκάλως λεγομένοις, ὡς διδακτὸν ἀρετῆ καὶ πάντων ἑαυτοῦ δεῖ μάλιστα ἐπιμελεῖσθαι, σχεδὸν οὔτ' ἀντεῖπον πώποτε οὔτ' οἶμαι μήποτε ὑστερον ἀντεῖπω, προτρεπτικώτατους τε ἡγοῦμαι καὶ ὠφελιμώτατους, καὶ ἀτεχνῶς ὡσπερ καθευδοντας ἐπεγείρειω ἡμᾶς. προσεῖχον δὲ τὸν νοῦν τὸ μετὰ ταῦτα ὡς ἀκουσόμενος, ἐπανερωτῶν οὔτι σὲ τὸ πρῶτον, ὡς Σώκρατες, ἀλλὰ τῶν ἡλικιωτῶν τε καὶ συνεπιθυμητῶν ἢ ἐταίρων σῶν, ἢ ὅπως δεῖ πρὸς σὲ περὶ αὐτῶν τὸ τοιοῦτον ὀνομάζειν. τούτων γὰρ τοὺς τίς μάλιστα εἶναι δοξαζόμενος ὑπὸ σοῦ πρῶτους ἐπανηρώτων, πυνθανόμενος τίς ὁ μετὰ ταῦτ' εἴη λόγος, καὶ κατὰ σὲ τρόπον τινὰ ὑποτείνων αὐτοῖς, “Ὡ βέλτιστοι,” ἔφη, “ὕμεις, πῶς ποτε νῦν ἀποδεχόμεθα τὴν Σωκράτους προτροπὴν ἡμῶν ἐπ' ἀρετῆς; ὡς ὄντος μόνου τοῦτου, ἐπεξελεθεῖν δὲ οὐκ ἐν τῷ πράγματι καὶ λαβεῖν αὐτὸ τελέως, ἀλλ' ἡμῖν παρὰ πάντα δὴ τὸν βίον ἔργον τοῦτ' ἐσται, τοὺς μήπω προτετραμμένους προτρέπων, καὶ ἐκεῖνους αὐ ἑτέρους; ἢ δεῖ τὸν Σωκράτη καὶ ἀλλήλους ἡμᾶς τὸ μετὰ τοῦτ' ἐπανερωτᾶν, ὁμολογήσαντας τοῦτ' αὐτὸ ἀνθρώπῳ πρακτέον εἶναι, τί τὸν τεύθειν; πῶς ἄρχεσθαι δεῖν φαμεν δικαιοσύνης περὶ μαθήσεως; ὡσπερ ἂν εἴ τις ἡμᾶς προὔτρεπεν τοῦ σώματος ἐπιμελείαν ποιῆσθαι, μηδὲν προνοοῦντας ὁρῶν καθάπερ παῖδας ὡς ἔστιν τις γυμναστικὴ καὶ ἰατρικὴ, κἄπειτα ὠνείδιζεν, λέγων ὡς αἰσχρὸν πυρῶν μὲν καὶ κριθῶν καὶ ἀμπέλων ἐπιμελείαν πάσαν ποιῆσθαι, καὶ ὅσα τοῦ σώματος ἕνεκα διαπονούμεθά τε καὶ κτώμεθα, τοῦτου δ' αὐτοῦ μηδεμίαν τέχνην μηδὲ μηχανήν, ὅπως ὡς βέλτιστον ἐσται τὸ σῶμα, ἐξευρίσκειν, καὶ ταῦτα οὔσαν. εἰ δ' ἐπανηρόμεθα τὸν ταῦθ' ἡμᾶς προτρέποντα· λέγεις δὲ εἶναι τίνας ταύτας τὰς τέχνας; εἶπεν ἂν ἴσως ὅτι γυμναστικὴ καὶ ἰατρικὴ, καὶ νῦν δὴ τίνα φαμέν εἶναι τὴν ἐπὶ τῇ ψυχῆς ἀρετῇ τέχνην; λεγέσθω.” Ὁ δὲ δοκῶν αὐτῶν ἐρρωμενέστατος εἶναι πρὸς ταῦτα ἀποκρινόμενος εἶπέν μοι ταύτην τὴν τέχνην εἶναι ἡνπερ ἀκούεις σὺ λέγοντος, ἔφη, Σωκράτους, οὐκ ἄλλην ἢ δικαιοσύνην. εἰπόντος δ' ἐμοῦ “Μὴ μοι τὸ ὄνομα μόνον εἴπης, ἀλλὰ ὧδε. ἰατρικὴ πού τις λέγεται τέχνη· ταύτης δ' ἐστὶν διττὰ τὰ ἀποτελούμενα, τὸ μὲν ἰατροῦς ἀεὶ πρὸς τοῖς οὖσι ἑτέρους ἐξεργάζεσθαι, τὸ δὲ ὑγίειαν· ἔστω δὲ τούτων θάτερον οὐκέτι τέχνη, τῆς τέχνης δὲ τῆς διδασκόνσης τε καὶ διδασκομένης ἔργον, ὃ δὴ λέγομεν ὑγίειαν. καὶ τεκτονικῆς δὲ κατὰ ταῦτά οἰκία τε καὶ τεκτονικὴ τὸ μὲν ἔργον, τὸ δὲ δίδαγμα. τῆς δὲ δικαιοσύνης ὡσαύτως τὸ μὲν δικαίους ἔστω ποιεῖν, καθάπερ ἐκεῖ τοὺς τεχνίτας ἐκάστους· τὸ δ' ἕτερον, ὃ δύναται ποιεῖν ἡμῖν

a zanemaruju dušu, rade nešto slično tome: ne mare za ono što će vladati, a žurno nastoje oko onoga što će biti podložno. I kad kažeš da se bolje okaniti služenja onim čime se netko ne zna služiti. Ako se netko, na primjer, ne zna služiti očima, niti ušima, niti čitavim tijelom, tome je bolje da niti ne sluša, niti ne gleda, niti se služi tijelom za kakvu drugu potrebu, nego da se služi bilo kako. Pa i s umijećem je isto tako. Tko se god, naime, ne zna služiti svojom lirom, očito je da se ne zna služiti ni susjedovom, a tko se ne zna tuđom, ne zna se niti svojom niti bilo kakvim drugim oruđem i dobrima. I završava ti doista lijepo taj govor: da je onome tko se ne zna služiti dušom bolje da dušom miruje i da ne živi nego da živi radeći po svom. A ako bi bilo nekako nužno živjeti, takvu je čovjeku bolje da provodi život upravo kao rob nego kao slobodan čovjek, i da kormila razuma, kao kormila lađe, povjeri drugome, koji je naučio vještinu kormilarenja ljudima, a koju upravo ti, Sokrate, često nazivaš politikom govoreći isto tako da je ona pravosuđe i pravednost. Tim i drugim takvim mnogobrojnim i posve lijepo izricanim riječima — kako se vrlina može naučiti i kako uopće treba mnogo nastojati oko samoga sebe — nisam gotovo nikada protuslovio niti mislim da ću ikada kasnije protusloviti, i smatram ih osobito poticajnim i korisnim, i oni upravo kao da bude nas koji spavamo. Svraćao sam dakle pozornost na to da čujem ono što dolazi iza toga, ne ispitujući najprije tebe, Sokrate, nego vršnjake i istomišljenike ili tvoje drugove, ili kako god da treba imenovati takav njihov odnos prema tebi. Od njih sam najprije ispitivao one za koje ti smatraš da osobito u nečemu vrijede, pitajući kakav bi nakon toga bio razgovor i navodeći ih nekako na tvoj način: „O vi najvršniji”, rekoh, „na koji napokon način da sada prihvaćamo to što nas Sokrat potiče na vrlinu? Zar tako kao da postoji samo to poticanje, i nije moguće prijeći na stvar i potpuno je dokučiti, nego ćemo kroz čitav život imati taj posao da potičemo one koji još nisu potaknuti, a oni opet druge? Treba li nakon toga da mi jedni druge i Sokrata pitamo što zatim, kad smo se složili da čovjek mora raditi upravo to? Kako da kažemo da treba započinjati s učenjem pravednosti? Upravo kao da nas netko potiče na njegovanje tijela i, videći da poput djece ne opažamo unaprijed kako postoje nekakva tjelovježba i liječništvo, kori nas, govoreći kako je ružno svu brigu posvećivati pšenici, ječmu i lozi i onome oko čega se zbog tijela trudimo i što mu pribavljamo, a za samo tijelo, da bude što snažnije, ne nalazimo nikakvo umijeće niti sredstvo, premda postoje. A kad bismo onoga koji nas na to potiče upitali: — a koja, kažeš, da su to umijeća, odgovorio bi možda: tjelovježba i liječništvo. — Kažemo li na isti način da postoji neko umijeće za vrlinu duše? — Neka bude rečeno!”

Onaj, dakle, koji je izgledao najsposobniji među njima odgovarajući na to reče mi da je to umijeće ono „o kojem slušaš kako govori Sokrat, a nije ništa drugo nego pravednost”. A ja rekoh: „Ne spominji mi samo ime nego mi reci ovako: kaže se da je liječništvo neko umijeće. Dva su njegova učinka — jedan koji neprestano stvara druge liječnike osim onih koji već postoje, i drugi koji stvara zdravlje. Ni jedno od toga dvoga još nije umijeće nego djelo umijeća koje poučava i koje se uči, a samo djelo zovemo zdravljem. Isto tako jedan dio umijeća tesanja jest djelo, a samo djelo zovemo zdravljem. Isto tako jedan dio umijeća tesarstvo. Na isti način jedan dio pravednosti neka bude činiti nekoga pravednim, kao ondje činiti nekoga obrtnikom. Ali

ἔργον ὁ δίκαιος, τί τοῦτό φαμεν; εἶπέ.” Οὗτος μὲν, ὡς οἶμαι, τὸ συμφέρον ἀπεκρίνατο, ἄλλος δὲ τὸ δέον, ἕτερος δὲ τὸ ὠφέλιμον, ὁ δὲ τὸ λυσιτελοῦν. ἐπαρήει δὴ ἐγὼ λέγων ὅτι “Κάκει τὰ γε ὀνόματα ταῦτ’ ἐστὶν ἐν ἐκάστη τῶν τεχνῶν, ὀρθῶς πράττειν, λυσιτελοῦντα, ὠφέλιμα καὶ τὰλλα τὰ τοιαῦτα· ἀλλὰ πρὸς ὅτι ταῦτα πάντα τείνει, ἐρεῖ τὸ ἴδιον ἐκάστη ἢ τέχνη, οἷον ἢ τεκτονικὴ τὸ εὖ, τὸ καλῶς, τὸ δεόντως, ὥστε τὰ ξύλινα, φήσει, σκευὴ γίγνεσθαι, ἃ δὴ οὐκ ἔστιν τέχνη. λεγέσθω δὴ καὶ τὸ τῆς δικαιοσύνης ὡσαύτως.” τελευταῖων ἀπεκρίνατό τις ὡς Σώκρατες μοι τῶν σὼν ἐταίρων, ὃς δὴ κομψότατα ἔδοξεν εἰπεῖν, ὅτι τοῦτ’ εἶη τὸ τῆς δικαιοσύνης ἴδιον ἔργον, ὃ τῶν ἄλλων οὐδεμιᾶς, φιλίαν ἐν ταῖς πόλεσιν ποιεῖν. οὗτος δ’ αὖ ἐρωτώμενος τὴν φιλίαν ἀγαθὸν τ’ ἔφη εἶναι καὶ οὐδέποτε κακόν, τὰς δὲ τῶν παίδων φιλίας καὶ τὰς τῶν θηρίων, ἃς ἡμεῖς τοῦτο τοῦνομα ἐπονομάζομεν, οὐκ ἀπεδέχετο εἶναι φιλίας ἐπαυερωτώμενος· συνέβαινε γὰρ αὐτῷ τὰ πλείω τὰς τοιαύτας βλαβερὰς ἢ ἀγαθὰς εἶναι. φεύγων δὴ τὸ τοιοῦτον οὐδὲ φιλίας ἔφη τὰς τοιαύτας εἶναι, ψευδῶς δὲ ὀνομάζειν αὐτὰς τοὺς οὕτως ὀνομάζοντας· τὴν δὲ οὕτως καὶ ἀληθῶς φιλίαν εἶναι σαφέστατα ὁμόνοιαν. τὴν δὲ ὁμόνοιαν ἐρωτώμενος εἰ ὁμοδοξίαν εἶναι λέγοι ἢ ἐπιστήμην, τὴν μὲν ὁμοδοξίαν ἠτίμαζεν· ἠναγκάζοντο γὰρ πολλοὶ καὶ βλαβεραὶ γίγνεσθαι ὁμοδοξία ἀνθρώπων, τὴν δὲ φιλίαν ἀγαθὸν ὠμολογῆκει πάντως εἶναι καὶ δικαιοσύνης ἔργον, ὥστε ταῦτόν ἔφησεν εἶναι ὁμόνοιαν [καὶ] ἐπιστήμην οὖσαν, ἀλλ’ οὐ δόξαν. ὅτε δὴ ἐνταῦθα ἤμεν τοῦ λόγου ἀπορούσντες, οἱ παρόντες ἱκανοὶ ἦσαν ἐπιπλήττειν τε αὐτῷ καὶ λέγειν ὅτι περιδεδράμηκεν εἰς ταῦτόν ὁ λόγος τοῖς πρώτοις, καὶ ἔλεγον ὅτι “Καὶ ἱατρικὴ ὁμόνοιά τις ἐστὶ καὶ ἅπασαι αἱ τέχναι, καὶ περὶ ὅτου εἰσὶν ἔχουσι λέγειν· τὴν δὲ ὑπὸ σοῦ λεγομένην δικαιοσύνην ἢ ὁμόνοιαν, ὅποι τείνουσά ἐστιν, διαπέφυγεν, καὶ ἄδηλον αὐτῆς ὅτι ποτ’ ἔστιν τὸ ἔργον.”

76

Ταῦτα, ὦ Σώκρατες, ἐγὼ τελευταῖων καὶ σὲ αὐτὸν ἠρώτων, καὶ εἶπές μοι δικαιοσύνης εἶναι τοὺς μὲν ἐχθροὺς βλάπτειν, τοὺς δὲ φίλους εὖ ποιεῖν. ὕστερον δὲ ἐφάνη βλάπτειν γε οὐδέποτε ὁ δίκαιος οὐδένα· πάντα γὰρ ἐπ’ ὠφελία πάντας δρᾶν. ταῦτα δὲ οὐχ ἅπαξ οὐδὲ δις ἀλλὰ πολὺν δὴ ὑπομείνας χρόνον [καὶ] λιπαρῶν ἀπειρήκα, νομίσας σε τὸ μὲν προτρέπειν εἰς ἀρετῆς ἐπιμέλειαν κάλλιστ’ ἀνθρώπων δρᾶν, δυοῖν δὲ θάτερον· ἢ τοσοῦτον μόνον δύνασθαι, μακρότερον δὲ οὐδέν, ὃ γένοιτ’ ἂν καὶ περὶ ἄλλην ἠντιναοῦν τέχνην, οἷον μὴ ὄντα κυβερνήτην καταμελετήσαι τὸν ἔπαυον περὶ αὐτῆς, ὡς πολλοῦ τοῖς ἀνθρώποις ἀξία, καὶ περὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν ὡσαύτως· ταῦτόν δὴ καὶ σοὶ τις ἐπενέγκοι τάχ’ ἂν περὶ δικαιοσύνης, ὡς οὐ μᾶλλον ὄντι δικαιοσύνης ἐπιστήμονι, διότι καλῶς αὐτὴν ἐγκωμιάσεις. οὐ μὴν τό γε ἐμὸν οὕτως ἔχει· δυοῖν δὲ θάτερον, ἢ οὐκ εἰδέναι σε ἢ οὐκ ἐθέλειν αὐτῆς ἐμοὶ κοινωθεῖν. διὰ ταῦτα δὴ καὶ πρὸς Θρασύμαχον οἶμαι πορευέσομαι καὶ ἄλλοσε ὅποι δύναμαι, ἀπορῶν· ἐπεὶ εἴ γ’ ἐθέλεις σὺ τούτων μὲν ἤδη παύσασθαι πρὸς ἐμὲ τῶν λόγων τῶν προτρεπτικῶν, οἷον δέ, εἰ περὶ γυμναστικῆς προτετραμμένος ἢ τοῦ σώματος δεῖν μὴ ἀμελεῖν, τὸ ἐφεξῆς ἂν τῷ προτρεπτικῷ λόγῳ ἔλεγεσ οἷον τὸ σῶμά μου φύσει ὄν οἷας θεραπείας δεῖται, καὶ νῦν δὴ ταῦτόν γιγνέσθω. θές τὸν Κλειτοφῶντα ὁμολογοῦντα ὡς ἔστιν καταγέλαστον τῶν μὲν ἄλλων ἐπιμέλειαν ποιεῖσθαι, ψυχῆς δέ, ἧς ἔνεκα τὰλλα διαπονούμεθα, ταύτης ἡμεληκέναι· καὶ τὰλλα πάντα οἷου με νῦν οὕτως εἰρηκέναι τὰ τούτοις ἐξῆς, ἃ καὶ νυνδὴ διήλθον. καὶ σου δεόμενος λέγω

reci kako da zovemo drugi dio — djelo koje nam pravednik može činiti?“ On je, kako mislim, odgovorio da je to korist, drugi da je to dužnost, treći da je to pro-bitak, a četvrti da je to dobit. A ja vraćajući se ponovo na ono prije rekoh: „I tamo u svakom umijeću postoje ti nazivi: činiti pravo, dobici, probici i ostalo takvo. Ali svako će umijeće reći da je ono na što se sve to odnosi njegova osobitost, kao što će tesarstvo reći da je dobro, lijepo i potrebno, ono iz čega nastaju drveni pred-meti, što dakako nisu umijeća. Neka na isti način bude rečeno i o djelu praved-nosti.“ Napokon mi odgovori, Sokrate, jedan od tvojih drugova, koji je izgleda bio najsposobniji u govoru, da je osobito djelo pravednosti, koje nema ni jedno drugo umijeće: stvarati u državama prijateljstvo. On ponovo upitan reče da je prijateljstvo dobro i nikako zlo. A prijateljstvo djece i životinja, koje mi tim ime-nom nazivamo, nije prihvatio za prijateljstvo kada je bio ponovno upitan. Jer se događa da takvo prijateljstvo više šteti nego što koristi. Izbjegavajući, dakle, takvu tvrdnju reče da prijateljstvo nije to i da mu daju krivo ime oni koji ga tako nazivaju. Pravo i istinsko prijateljstvo je najskrenija istodušnost. Upitan zatim da li bi rekao da je istodušnost istomišljenost ili znanje, odbacio je tvrdnju da je to istomišljenost. Jer kod ljudi nužno postoje mnoge i štetne istomišljenosti, a složio se da je prija-teljstvo na svaki način dobro i da je djelo pravednosti. Rekao je da je istodušnost to isto, jer je znanje a ne mnjenje. Kad smo, dakle, stigavši dotle u razgovoru, bili u neprilici, prisutni mu stadoše predbacivati i govoriti da se razgovor vratio na prijašnje stajalište, pa rekoše: „I liječništvo je nekakva istodušnost pa i sva ostala umijeća, i ona mogu reći o čemu su. Izmiče našem shvaćanju na što se odnosi to što ti nazivaš pravednošću i istodušnošću, i nejasno je što je njezino djelo.“

77

Napokon sam, Sokrate, i tebe samoga o tome ispitivao, i rekao si mi da je svojstvo pravednosti škoditi neprijateljima, a dobro činiti prijateljima. Kasnije se pokazalo da pravednik nikada nikome ne škodi jer sve radi svima na probitak. Ustrajavši ne jedanput ili dvaput nego dugo vremena u upornom ispitivanju o tome, odustao sam smatrajući da ti doduše od svih ljudi najljepše potičeš na nastojanje oko vrline, ali da se ovdje radi o dvije stvari: prvo, ili ti možeš samo to i ništa više što bi se ticalo bilo kojeg drugog umijeća, kao na primjer kad onaj tko nije kormilar izmišlja hvalu umijeću kormilarenja govoreći da mnogo vrijedi ljudima a isto tako i što se tiče ostalih umijeća. To isto bi, doista, i tebi netko lako mogao pripisati u vezi s pravednošću da nisi veći znalac u pravednosti zato što je lijepo veličaš. Ali to nije moje mišljenje. Drugo, ili ti ne znaš što je pravednost ili mi to ne želiš pripočiti. Zbog toga ću, mislim, otići k Trazimahu i drugamo kamo mogu jer sam u nedo-umici. Nešto, ako već hoćeš prestati s tim poticajnim govorima upućenima meni, a na primjer da me potičeš na tjelovježbu govoreći da ne smijem zanemarivati tijelo, govorio bi iza toga poticajnim govorom kakvu njegu treba moje tijelo s obzirom na to kakvo je po prirodi, i u tom slučaju neka se dogodi isto. Uzmi da se Klitofont slaže kako je smiješno nastojati oko drugoga, a zanemarivati dušu zbog koje se oko ostaloga trudimo. Pomisli da sam ja i sve ostalo što iza toga slijedi tako

μηδαμῶς ἄλλως ποιεῖν, ἵνα μή, καθάπερ νῦν, τὰ μὲν ἐπαινῶ σε πρὸς Λυσίαν καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους, τὰ δὲ τι καὶ ψέγω. μὴ μὲν γὰρ προτετραμμένῳ σε ἀνθρώπῳ, ὦ Σώκρατες, ἄξιον εἶναι τοῦ παντός φήσω, προτετραμμένῳ δὲ σχεδὸν καὶ ἐμπόδιον τοῦ πρὸς τέλος ἀρετῆς ἐλθόντα εὐδαίμονα γενέσθαι.

rekao, kako sam i sada razložio. I moleći te kažem da nikako drugačije ne činiš, kako te isto kao sada ne bih s jedne strane hvalio kod Lizije i kod drugih, a s druge te strane i kudilo. Jer ću, Sokrate, čovjeku koji nije potaknut reći da ti vrijediš u svakom pogledu, a onome ću, koji je potaknut, reći da si gotovo zapreka da dosegaš cilj vrline postane sretan.

Preveo Damir Salopek